مختصر

املا معلمی

ابتدائی صنفلر اوچون آچق تورکی تلنده بیان ایتلگان املا قاعده‌لریدر.

ناشری:

صباح شرکتی

قزان، اوفا.

کتبخانهٔ شخصی
رستم سعید اوغلی عمران
(u.u8686@gmail.com)

توزه‌تیلوب هم آرتدریلوب اوچنچی مرتبه باصلدی.

مختصر

املا معلمی

ابتدائی صنفلر اوچون آچق تورکی تلنده بیان ایتلگان املا قاعده‌لریدر.

ناشری:
صباح شرکتی
قزان، اوفا.

توزه‌تیلوب هم آرتدریلوب اوچنچی مرتبه باصلدی.

КАЗАНЬ
Типо-литографія „УМИДЪ"
1915

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم

بسم الله الرحمن الرحيم

بالالر! بزنك تلمز تورکی تلیدر. تورکی تلنده یکرمی سمکز تورلی حرف بار. بو حرفلرنك یکرمی بری هر ایکی طرفندن قوشلوب یازلا. بونلرغه **حروف متصله** یعنی قوشلوب یازلا طورغان حرفلر دیلر

آنلر: ب پ ت ج چ خ س ش ص ط غ ف ق ك گ ڭ ل م ن ه ی حرفلریدر.

آلتیسی اوزندن الوك کیلگان حرفکه قوشلا، صوك کیلگان حرفکه قوشلمی. بونلرغه **حروف منفصله** یعنی آیرم یازلا طورغان حرفلر دیلر.

آنلر: ا د ر ز و لا حرفلریدر.

تورکی تلنده، بو حرفلردن باشقه دخی بر نیچه تورلی حرفلر بولسه‌ده آنلر، چن تورکی حرفلری اولمای، بلکه چیت ویاط تللردن قوشلغان حرفلردر. مثلا: ث، ح، ض، ظ، ع حرفلری، عربچه‌دن قوشلغان کبی ژ، ۋ حرفلری‌ده روسچه‌دن آلنغاندر. شونلقدن بو حرفلر برله یازلغان سوزلرنك کوبره‌گی تورکی سوزلری بولمیلر.

تورکی تلنده اوچ تورلی کاف باردر. برنچیسی: کوردی، کیتدی، کردی دیگان سوزلرده کاف کبی، بو کافغه «کاف عربی» دیلر.

ایکنچیسی: اوگز، موگز، تیگز، گورگان دیگان سوزلرده‌گی کاف کبی، بو کافغه «کاف فارسی» دیلر.

اوچنچیسی: آتاڭ، آناڭ، باباڭ، بونڭ، سینڭ سوزلرینڭ آخرلرنده‌غی کاف کبی، بو کافغه «صاغراو کاف» دیلر

صورت وشکللری:	کاف عربی	ــــ ک، ک، کـ، ك.
	کاف فارسی	ــــ گ، گ، گـ.
	صاڭغراو کاف	ــــ ڭ، ڭ، ڭـ، ڭ.

حروف املا:

عرب تلنده، بر حرفنڭ آستلی‌می، اوستلی‌می یا که اوترلی‌می بولغانن بلدرر اوچون حرکه یازلا. حرکه اوزی اوچدر. آستڠ ـِ اوست ـَ اوتر ـُ. بزنڭ تورکی تلنده اینسه حرکه یوقدر. بز، حرکه اورنینه «حروف املا» یازامز. حروف املا دورتدر: واو (و)؛ یا (ی)؛ الف (ا)؛ های رسمیه (ه) در. مثلا: بر حرفنڭ اوترلی بولغانن بلدرو اوچون بر واو (و)؛ آستلی بولغانن بلدرو اوچون بر یاء (ی)؛ قالون اوستلی بولغانن بلدرو اوچون الف (ا)؛ نچکه اوستلی بولغانن بلدرو اوچون های رسمیه (ه) یازامز.

تنبیه: اگر اوتر قصقه ایشتولسه اوترگه علامت بولەق اوچون حروف املادن بولغان واو (و) یازلماس. اوترلی حرف اوزیگنه یازلور. مثالی: بل، کر، جن، چبن، گل، از، کز، قزل، بر اچ کبیلر. اوست قالون ایشتولسه الف (ا)، نچکه ایشتولسه های رسمیه (ه) یازلور.

مثالی: مه، جه، ئەنه، بەره، سەنەك کبیلر.

املا:

قل، قول، قال، بار، به، بر، بیر، بیره، آقبور، زور، شول، اوط، ات، مول، کیلدی، کیتدی، بیردی، جیللی، سیزدی، آنا، بابا، قالا، آغا، صوغا، صفا، صلادی، صیلادی، کەجه، مینچه، مونچا، ایدەن، ئەیوەن، آزما، آلما، المه.

فائده:

کیلگان، کیتکان، بیرگان، کورگان اولگان کبی سوزلرنك آخرنده، اوتکان زمان معنی‌سن آڭلاتور اوچون بالغانغان (گان) = آدات گرچه نچکه ایشتولسه‌ده، جوگه‌ن، بوکه‌ن، کوگه‌ن، برلیگه‌ن، الگه‌ن، کچرتکه‌ن کبی سوزلر برله صاتاشماسون اوچون الف برله یازلور.

سؤاللر: (*)

قول دیگان سوزنی نیچك یازارسز؟ قاف برله لام آراسینه نی اوچون (واو) یازدیگز؟ اول واوغه نیچك دیوب ئه‌یتوله؟ آنی دیگان سوزنی نیچك یازارسز؟ نوندن صوك نی اوچون (ی) یازدیگز؟ اول یاغه نیچك دیوب ئه‌یتوله؟ آتا دیگان سوزنی نیچك یازارسز؟ تادن صوك نی اوچون الف یازدیگز؟ اول الف‌که نی دیوب ئه‌یته‌لر؟ مه دیگان سوزنی نیچك یازارسز؟ میمدن صوك نی اوچون بر (ه) قویدیگز؟ اول (ه)گه نیچك دیوب ئه‌یته‌لر؟ بو (ه) نڭ ینه بر اسمی بارمی؟ نیچك؟

---

۱ نچی قاعده ـ بر سوزده قوشوب یازو ممکن بولغان حرفلرنی قوشوب یازارغه تیوش. آیروب یازو خطا.

مثالی:

آلما، چالما، قالما، پالتا، آلغان، صالغان، صاتقان، کیلگان، کیتکان، آقلق، صاقلق، لیمون، افلیسون کبی.

املا:

الماذن لیمون آچیراق بولا. پالتا ایله چالما کیلشمی. پالتا برله لیمون آغاچینه طامغه صالدم. باقچه یاصامی آلما بولمی. یازو بلگان

(*) معلم افندیلر، شول یولده ینه بر نیچه سؤاللر یازدروب شاکردلرگه حل قیلدرسه‌لر کیله‌چکده فائده بیره‌چگی شبهه‌سزدر

خور بولمی. پاکلك بولسه آقلقده بولا. هر اورنده صاقلق کیره‌ك. کامزول تاتار کیومی. بایلر بازارغه بارالر. صالقونده قولاق طوڭا. افلیسون صاری بولا.

قاعده‌گه خلاف یازلغان جمله‌لر: (*)

آلمادن ۋارین‌یه بولا. لی‌مون‌نی چای‌گه صالالر. بال، شی‌کردن طاتلی بولا. بازاردن چال‌مالق آلدم. کاغد تارت‌ما. چای صاوت‌ده طورماسه ای‌سی قالمی. یال‌قاواق آدم‌نی خوارلق‌غه قال‌دره. شاکردلر، دف‌ترلرنی آرو طوتارغه تیوش.

ط حرفی‌نڭ آرتده‌غی حرفی الف بولسه هیچ بر وقت (ط) یازلماس بلکه (ت) یازلور.

(ط) حرفندن صوڭ باشقه حرفلر کیلسه آنڭ باشقه ایبده‌شلرینه (مشتقاتلرینه) قارالور. اگر مشتقاتلرندن برسنده (ط) دن صوڭ الف کیلسه هر قایوسنده (ت) یازلور. مشتقاتلرنده هیچ قایوسنده (ت) دن صوڭ الف کیلمه‌سه ط یازلور.

مثالی.

مثلا: (یات) دیگانده (ت) یازارغه تیوش چونکه آنڭ بر مشتقاتی (یاتا) مونه موندہ (ت) دن صوڭ الف کیلگانلکدن هر قایوسنده (ت) یازارغه تیوش.

(*) معلم افندیلر، بو جمله‌لرنی تعلیم لوحه‌سینه اوزلری یازوبده شاکردلردن خطاسینی تابدررلر. شاکردلر خطاسینی طابقاچ، نی اوچون خطاء؟ قایسی قاعده‌گه خلاف، اول قاعده نیچك؟ دیوب صوراب شاکردلرنڭ بادلاغلن قاعده‌لرن اورننده اجراغه ملکه حاصل ایتدررلر.

۲ نچی قاعده ــ ایکی سوزده‌گی حرفلرنی بر برینه قوشوب یازه‌ق ممکن بولسه‌ده آیروب یازارغه تیوش، قوشوب یازو خطا.

مثالی:

بال ته‌ملی. بالق طوزلی. سوتدن قاطق بولا. اوندن کومچ بولا. قزل قارا. یاشل بویاو کبی.

بالتملی. بالقطوزلی. سوتدنقاطق بولا... دیوب یازو خطادر.

املا:

بال قورطی بال جیبا. اوقی یازا بلگان آدم دنیاده هم آخرتده بیك قدرلی بولا. چبقنی یاش چاقده بوگه‌لر، قارتایغاچ بوگلمیدر. قزل قارا برله یازو یازدم. آق کاغد یازارغه یاری. فه‌س قزل بولا. چالما آق بولا. آلما آغاچندن آلما اوزدم. قازاندن قایتدم، بولەك بیردم.

قاعده‌گه خلاف یازلغان جمله‌لر:

افلی‌سونتملی بولا. آلقارا برلنقول بویادم. بالقاشق ایله بال آشی‌لر. قالادانچای شی‌کر آلدم. یالقاولق بیکناچار اش‌در. اورن‌دنطورمی امر ایتمه. آتدنصولك بوندە کیل. صودنبالق سی‌کره. بو کون بیکقزو ایکان. قای‌ماقدنمای بولا. قایماق سوت‌دن، سوت صغردنبولا.

---

۳ نچی قاعده ــ قایدن، کمدن، نه‌رسه‌دن سؤاللرینه جواب بولورلق سوزلرنك آخرندەغی دال برله نون آراسینه الف‌ده، های رسمیه‌ده یازلماس. بو سؤاللرگه جواب بولماغان سوزلرده قالون ایشتولسه الف، نچکه ایشتولسه هاء رسمیه یازلورغه تیوش.

مثالی:

آتامدن، بالدن، قالادن، مکتبدن، شیکردن، عمردن، احمددن.

مذکور سؤاللرگه جواب بولماغانی:

چومادان، ایدەن، زندان، نادان، شمعدەن... کبیلر.

املا:

بابام قالادن قایتدی. بازاردن شمعدەن آلدم. عمردن چغوب سزگه کیلدم. تاباقدن آش آشادم. عالملر زنداندن قورقمیلر. قاتقدن قورط یاصیلر. شیکر، قامشدن، چوگندردن بولا. مونده مین مدرسەدن کیلدم. علیلرگه بارغان ایدم، حکیمه ایدەن سبره. آندن چغوب احمدلرگه کردم. عیبلی آدمنی زندانغه صالالر. چومادان کوندن‌ده بولا.

قاعدەگه خلاف یازلغان جملەلر:

فاتح‌دان کتاب آلغان ایدم، بر بیتی توشکان ایکان. بزنك بر معلم چومادن آلغان. سعید حضرت اولگان ایکان، اولومی چومادن دیلر. آلمدان یغلوب آپاقی صنغان. رحیم‌دەن خط آلغاچ میندنده سلام یاز. ذاکر زندانغه کرگان ایدی، ایندی چققان.

فائده:

کیم، کمدن، کمگه، کمده سؤاللری جانلی نەرسەلردن صورالغانده استعمال قیلنەدر. نەرسه، نەرسەگه، نەرسەدن، نەرسەده، قایده، قایدن سؤاللری جانسز نەرسەلردن صورالغانده استعمال قیلنەدر.

---

٤ نچی قاعده ـ قایا، کمگه، نه‌رسه‌گه سؤاللرینه جواب بولورلق سوزلرنڭ آخرنده‌غی اوستلی (غ) اوستلی (ق) اوستلی (ك) حرفاری، نیقدرلی قالون ایشتولسه‌لرده اوستلرن بلدرمك اوچون الف یازلماس، های رسمیه گنه یازارغه تیوش.

مثالی:

احمدگه، سمیع‌گه، بالاغه، چاناغه، لطیف‌غه، آطغه، یاطغه، قارتغه، صاندقغه، صابانغه کبی.

املا:

قلم یازو یازارغه یاری. امام مسجدکه کره. محمدگه معلم شهادتنامه بیرگان. علی‌دن خدیجه قایده دیگان ایدم؛ حکیم‌لرگه کیتدی دیدی. عمر بابای قالاغه کیتدی. قایتقاچ آنارغه ایسه‌نمی دیلر ایندی. بایلق بوزغه یازغان یازو کبی، عام ایسه، طاشقه یازغان یازودن کیم توگل. کتابلرگزنی قولـگزغه آلـگز. آتالرگزغه هم خلفه‌لرگزگه قارشو سوز قایتارماگز، زورلارغه خدمت ایتگز. زورلرغه خدمت ایتسه‌گز، کچکنه‌لر سزگه‌ده خدمت ایته‌رلر. مسجدگه طهارتسز کررگه یارامی. کتابلرنی قدرله‌رگه تیوش.

قاعده‌گه خلاف یازلغان جمله‌لر:

آتا، آناغا قارشی سوز قایتارماسقه کیره‌ك. مکتب‌گه بارغانده‌ده ادب‌لی‌گنه باروغا کیره‌ك. معلم‌دن آفرین آلورغه طرش. زورلارغا باش ای، کچ کنه‌لرگه یومشاق‌لق قیل. مکتب‌گا باردم، بارطاغا اوطردم. اوقورغا طرشدم، صاباغمنی بلدم، ایوگا قایتدم.

---

٥ نچی قاعده ـ قایده، کمده، نه‌رسه‌ده، یا ایسه قایدن، کمدن، نه‌رسه‌دن سؤاللرینه جواب بولورلق سوزلرنڭ آخرنده (ت) و (ط) حرفلری ایشتولسه‌ده دال (د) یازلور.

مثالی:

آرتدن توشدم. سوتده مای بار. ایتدن قان چقدی. یا گغر بولوطدن یاوا. صو قرانتدن آغا. تو به‌دن آطدم کبی.

املا:

آرتدن بوری کله. تیمر، تاشدن قاطی بولا. مای قاتقدن ته‌ملی بولا. کیرپچدن پیچ یاصیلر. آطدن سیکروب توشدم. محمددن قلم آلدم. طشده اتدن قورقدم. بو یاقده ایگن یاخشی بولا. مال کیبتده بولا. نادان کشی اتدن یاماندر. طشده بوران چقدی.

قاعده‌گه خلاف یازلغان جمله‌لر.

کتابدا تورلی سوزلر بولا. مین قورقوب قاچطم. علیم کرتتن بارا. ایکمه‌کتن کومه‌چ ته‌ملی بولا. آرتتا باقچا بار. ایتکتن چینک یاخشی. زور کیبتته تورلی طاوار بولا. اوردهکگا ملطق آتطم. صوغه باتطم. کاراواتغا یاتطم. سعیدگا ئه‌یتتم.

تنبیه: تورکی تلنده ب پ ت ث چ س ش ص ط ف ق ك ڭ حرفلرندن صوڭ کیلگان «د» حرفی کوب وقت «ت» هم «ط» بولوب ایشتوله. شولای بولسه‌ده آندی اورنلرده «ت» هم «ط» توگل، بلکه «د» یازارغه کیره‌ك. مثالی: قابدی، آتدی، آچدی، صوقدی، اوسدی، قوشدی، چوکدی... کبیلر.

---

٦ نچی قاعده ــ قایده، کمده، نه‌رسه‌ده سؤاللرینه جواب بولورلق سوزلرنڭ آخرنده‌غی دال حرفی نی قدرلی قالون ایشتبولسه‌ده دالدن صوڭ الف یازلماس، های رسمیه گنه یازلور.

مثالی:

تابادە، آربادە، چانادە، ولی‌دە، علی‌دە، نجیب‌دە، بانودە، مونچه‌دە، صاندوقدە کبیلر.

املا:

آش آلدە. کتاب مکتبدە. آط آزباردە. بزنڭ پیغمبرمز «مکه» شهرندە دنیاغه کیلگان. عمرلردە طوی یاصیلر. بالالر اورامدە اویون اوینیلر. صودە بالقلر یوزە. قویاشدە قزولق بار. اورماندە آیو بولغالی. صاندوقدە آقچه بار. احمدلردە قوناقلر بار. آمباردە صولی کوب. طارتمادە بال بار.

قاعده‌گه خلاف یازلغان جمله‌لر:

آلما باغچادا بولا. آمباردا بغدای کوب. طاغدا تاش بولا. آطدا یال بار. قردا بورچاق‌دا اوسه. شهردە برکت بولا. اسحاقدا آقچه کوب. صامارد‌ا باغچا کوب. قوناقدا کوب طورغاچ قدر قالمی.

توركی تلنده قایسی بر سوزلر باردرکه سویله‌نگانده واو ایشتوله، یاکه بر نه‌رسه‌ده ایشتولمی، شولای بولسه‌ده «غ» یازولا. آنلرنڭ مشهورلری بونلردر:

یازلووی	سویله‌نووی	یازلووی	سویله‌نووی
اوغلی	اولی	صاغ	صاو
طوغدی	طودی	طوغری	طوری
آغز	آوز	آغز	آوز

بو سوزلرنڭ بر معنیده بولغان ایده‌شلری‌ده شولای «غ» ایله یازولورلر (*).

آدات = (قوشمتا)

اوزنده‌نگنه معنی چقمی طورغان، باشقه سوزلرگه قوشقاچ، قوشلغان سوزنڭ معنی‌سنغنه توراپله‌ندره (آوشدره) طورغان قصقه سوزلرگه «آدات» دیلر.

مه، لر، که، غه، گه، ده، دن، مق، مك، للك، غی، چی، لی، چه، لڭ، نڭ کبیلر

اوزون و معنی‌لی سوزلرگه قوشلغانده:

آط = آطلر مکتب = مکتبکه کیلدی کیلماك اوی = اویده
آق = آقغه احمد = احمددن صوق صوقمق کیل = کیلمه
طوز = طوزلق پچه‌ن = پچه‌نلك آلده = آلده‌غی بر = برنچی
آلما آلمالی آنڭ = آنڭچه احمد احمدنڭ آتا = آتاڭ.

---

۷ نچی قاعده ـ اوزندن معنی چقماینچه، باشقه سوزلرگه قوشلوب، قوشلغان سوزنڭ معنی‌سینی‌غنه توراپله‌ندره طورغان «لر» آداتنی «لار» ره‌وشنده الف برله یازمق ممکن بولسه‌ده «لر» گنه یازو تیوشدر.

مثالی:

بالالر، قالالر، آدملر، حیوانلر، شاکردلر، معلم‌لر کبی.

(*). بو سوزلرنڭ مشتقاتن بلدرمك معلم افندیلر بورچی بولسه کیرمك.

املا:

آتالر بالالرنی بیك یاراتالر. بالالر اویون اوینیلر، جای کوننده قزولر کوب بولا. صغرلر سوت بیره‌لر. مکتب بالالری ادبلی بولالر. ادبلی شاگردلرنی زورلر بیك سویه‌لر. مکتب ادب اورنیدر. آنده بالالر ادبلی بولورغه تیوش

قاعده‌گه خلاف یازلغان جمله‌لر:

درس‌دن قال‌ماق یالغاولق‌در. بال تەملی دیوب بارماق‌نی یوتمی‌لار. افلیسوندانذا واربنیا بولا. قازلار صودا یوزه‌لر. قارماق ایله بالق طوتالر. اوطدان قورقماق هر کمده بار. آتالر مرحمتلی بولالر.

---

٨ نچی قاعده — بر سوزنڭ آخرنده سماکنلی «ب» بولوب، آندن الوك اوترلی حرف بولسه اول «ب» نڭ آلدنده بر واو (و) یازلور.

مثالی:

کیلوب، کیتوب، آلوب، باروب، یازوب، قازوب، چغوب کبی.

املا:

پاراخود کیلوب یتدی، اول باروب چقدی. حمید مکتبدن قاچوب کیتکان. واحد بابای حجده اولومبه قالغان. معلم ایرته‌گه دفترلر گزنی آلوب کیلسگز دیدی. بو کون اوقو کتابمزنی اوقوب چقدق. مین بازاردن آلما آلوب کیلدم. یاگی بولدی دیوب ایسکی‌نی تاشلاما.

قاعده‌گه خلاف یازلغان جمله‌لر:

مسجدگا کیلب کردم‌ده، مؤذن قامتنه اوقوب یباردی. احسان علی‌نی کورب قالغان. مکارجه‌ده‌ن خط آلب قایتدم، آنی خدمتچی گزگا بیرب یبارگان ایدیم. انشاءالله کرتب بیرگاندر. نرسه‌لرده بار دی‌گان ایدی، آطـ جیگب بترگاچ کرب چقدمده اوبده سولمادیلار.

۹ نچی قاعده — کوز برله کورله طورغان نه‌رسه‌لرگه اسم بولماغان سوزلرنڭ آخرنده «مق» «مك» ایشتولسه «م» برله «ق»نی، الف یا که های رسمیه برله آیرولماس. اما آندی سوزلر بر نه‌رسه‌گه اسم بولغانده الف یا که های رسمیه برله آیرولور (*).

مثاللری:

کوز برله کورنه طورغان نرسه‌گه اسم بولغانلری:

طوقماق، بارماق، صوقماق، قایماق، چاقماق، تورگه‌ك، کولمه‌ك، چولمه‌ك، المه‌ك، شاقماق کبی.

کوز برله کورنه طورغان نه‌رسه‌گه اسم بولماغانلری:

چاقمق، صوقمق، کورمك، یورمك، طایمق، قایمق، بولمك، کورمك، آلمق، صالمق، صاتمق، چاقمق، یارمق کبی.

املا:

فقیرلرگه آش آشاتمق بیك ثواب اشدر. صالاملی یرده چاقماق قورقنچلیدر. باغچه‌غه جرماق جرمق بولغان ایدم. طوقماق قازق صوقمق اوچون. چولمه‌کنی کولمه‌کسز اشلیلر. شریف بارماق برله قایماق بوتاغان. ولی‌لرگه بارمق بولغان ایدم. آنلر قارماق صاتمیلر ایکان.

قاعده‌گه خلاف یازلغان جمله‌لر:

ایکن تابتاب صوقمق صالمق گناه اشدر. جبکه المك یاصاو ایرلر اشی. جبکه کرلر المك خاتونلر اشی. شاقماق وانماق. قولده اون بارماق بولا. صنفده اوینماق ادبسزلکدر.

(*) صوقمق اوزی‌ده کوزگه کورنه طورغان بولسه‌ده مجسم بولوب کورنمی، بلکه بر حالتکنه کورینه. مونی خاطردن چقارماسقه کیره‌ك.

١٠ نچی قاعده ــ دن، ده، غه، گه، قه، نی، چه، لر، نڭ کبی آداتلر، کشی اسملرینه، هم آخرنده «ی» بولغان اوزون سوزلرگه قوشلوب یازلماسلر.

مثالی:

علیم‌ده، فهیم‌ده، نجیب‌لك، قریب‌چه، ظریف‌غه، علی‌لر، ولی‌نڭ، سینی‌ده، آنی‌ده، بولی‌ده کبی.

املا:

قاسم‌لر برله قوناقغه باردق. حلیم‌دن چقغاچ بالقغه باردم. مکتب‌گه قارا بوباب بتره‌لر ایندی. آتامدن معلم شریف‌گه خط کیلگان. عالمجان‌ده عارف‌غه کتاب بیرگان. آیدن قویاش یاقتیراق بولا. قویاشغه قاراغاچ ولی‌نڭ کوزی چاغولا. سینی‌ده آلوب بارالر. شولای تیوش بولسه‌ده آلای توگل. آلما ایندی آنده سلیم‌لکگنه قالدی.

قاعده‌گه خلاف یازلغان جمله‌لر:

کریمدن درس اوگره‌ندم. ولیلرگه کتاب آلوب باردم. صادقغه معلم تحسین بیرگان. علیده رسملی کتاب بار، زینبلرده قوناقلر بار. نبیدن علیمگه خط کیلدی، احمدجانغه‌ده سلام یازغان.

---

١١ نچی قاعده ــ تورکی تلنده بر حرف ایککی مرتبه ایشتولسه هر ایکی‌سی یازولور. عرب‌چه بولسه بریگنه تشدید برله یازولور.

مثالی:

قوللاما، یوللانا، قوراللی، باللق، تاللق، قوللق، یوللق، اسسی کبی.

املا:

قوللاما تەملی بولا. کونلر اسسی بولا باشلادی. صوغشقه قورالّلانوب بارالر. علیم بای خدمتچی یاللاغان. اللهغه قوللق ایتمك هر بندەگه فرضدر. بال قاراغان ایدم، قولم باللانوب بتدی. آلما پشسه یاللانا. دنیاده حاضر تورلی یوللر بار: پاراخود یوللری، تیمر یوللری، دەوه هم آت یوللری.

---

۱۲ نچی قاعده ـ کوز ایله کورنه طورغان نەرسەنڭ اسمی بولماغان سوزلرنڭ آخرنده دم، دق، دك، در کبی آداتلارنی، دوم، دوق، دوك، دور رەوشنده واو (و) ایله یازمق خطادر. اگر آندی سوزلر برەر نەرسەگه اسم بولسەلر آیروب یازلورلر.

مثاللری:

کوز برله کورنه طورغان نەرسەگه اسم بولغانلری:

آدوم، بطبلدوق، چبلدوق، توندوك، کندوك، اندور کبیلر.

کوز برله کورنه طورغان نەرسەگه اسم بولماغانلری:

باردم، قالدق، یوردك، یاندر، بارغاندر کبیلر.

املا:

اورندوقغه اولطردم. کیندوردن چبلدوق یاصادق. اورمانده بطبلدوق قچقرا. اندورغه باردم. کیندور صوقدم. بز علیگه آقچه بیەردك. اویله وقتی بولغاندر ایندی. سزدن مسجد نیچه آدوم. مین کیچه تیاتروگه باردم. سیکاده بیلیت آلغان ایدم. کوتدمده کیلمەدلڭ. بز سینکا قچقردقده ایشتمەگاچ قایتوب کیتدك.

قاعده‌گه خلاف یازلغان جمله‌لر:

ده‌وه‌گه آطلاندوم. اورنلیق‌غه مندم. کالین‌دار آلدوم. صالاغا باردوق. ناوار صاتدوق. مین قازلر چیلدوم. بر عجب کوردوم. درس‌نی بلدوم. فخری مکتب‌گا بارغان‌می‌دور. معلم نی دیدی ایکان، بلکه اورش قان‌دور.

---

١٤ نچی قاعده ــ آخرنده لفظةالله یعنی «الله» لفظی بولغان کشی اسملرنده «الله» دیگان سوزدن اوّل واو (و) ایشتولسه‌ده واو یازلماس بلکه واو اورنینه بر الف یازلور.

مثالی:

عبدالله، علی‌الله، سخی‌الله، حکمةالله، حکیم‌الله، عارف‌الله، زاهدالله کبی.

املا:

بو کون کیچ عبداللهوغه بارامز شریف‌الله‌دن بر آط آلدم. احمدالله درسنی بیك اوقی. حکیم‌الله خانه‌ده آ کار رحمت ئه‌یته، حمیدالله، عبیدالله، سمیع‌الله اسملی کشیلر بولا. بیت‌الله دیوب مسجد گه‌ده ئه‌یته‌لر. ولی‌الله برله علی‌الله شریك بولوب اوقیلر. عبدالله اوغلی شهیدالله استانبولغه کیتدی؛ رحمةالله‌نی‌ده برگه آلوب کیتکان.

قاعده‌گه خلاف یازلغان جمله‌لر:

لطفواللهلارغه آشقا بارامز. صنعتوالله حضرت اولگان ایکان؛ زاهدوالله حضرت جنازه اوقتغان. نبیوالله آبظیلر بازاردان قایتقان‌لار. عینوالله بزگا سلام سوی‌له‌گان. سخیواللهلر آتاسی ولیوالله ایله مکارجه‌که باروب مال آلغان‌لار؛ عبیدواللهغه صاتارغا بیرگانلر ایکان، صاتا آلماس دیلر.

١٥ نچی قاعده ـ عربچه ایکی سوزدن قوشلغان کشی اسملرینك ایکنچی سوزینك آلدنده لام (ل) تاوشی ایشتولسه‌ده لامدن الوك بر الف یازولور.

مثالی:

عبدالباری، فیض العیان، فخر البنات، عین الحیات، عبدالعلیم، فتح القدیر، شرف الاسلام، صدر الاسلام کبیلر

املا:

فخر الاسلام برله بدر الحیات ایکیسی بر طوغان. بزنڭ آبینڭ عبدالکریم، عبدالولی اسمای ایککی اوغلی بار؛ عبدالخالق اسملی خدمتچیلری‌ده بار. عبدالعزیز بابای نور العیان ئەبی برله قدا قداغی بولوب کیلدیلر. عبدالغنی، عبدالحی، عبدالقادر، عبدالکریم بابایلر بیلك نمازچان قارتلاردر. عبدالعلیم افندی مدینەدن قایتقان؛ سزنڭ کورگانڭکز بارمی؟

---

١٦ نچی قاعده – ایککی سوزدن قوشاغان کشی اسملرنده آخرغی سوزنڭ باش حرفی تشدیدلی بولسه شول حرفدن الوك بر «ال» یازولور.

مثالی:

عبدالرحمن، عبدالرحیم، عبدالرشید، عبدالستار، عبدالرزاق، عبدالفتاح، بدر النساء کبیلر

املا:

عبدالرشید بابای قارتایغان ایندی؛ اول عبدالرزاق بابایدن قارت بولورغه اوخشی. عبدالسلامنڭ آغاسی عبدالرحمن استانبولدن فەس ییبەرگان؛ کیچه کیوب چقغان ایدی. فیض الرحمن آبزی یاشکی کیبت آلغان؛ صاتو یاخشی بولادی. مکتبده عبدالرحیم جزا آلغان ایکان. عبدالناصر بر آفرین آلغان.

قاعدەگە خلاف یازلغان جملەلر:

عبدالکریم خلفەلرگا قایمق ایلندم. عبدرحیم قاری ختم ایتە. عبدلغفار عبدلوایدن کتاب آلغان. بزنك خلقدە عبدلغنی، عبدلحق، عبدلواحد، فیض‌رحمن، عبدرشید اسملی کشی آدلری بولا.

---

۱۷ نچی قاعدە ــ آخرندە «دین» سوزی بولغان کشی اسملرندە «دین» سوزندن اوّل ساکنلی «ت» تاوشی ایشتولسەدە «ت» یازلماس بلکە «دین» نلڭ آلدینە بر (ال) یازولور.

مثالی:

صلاح‌الدین، کمال‌الدین، فخرالدین، نجم‌الدین کبی.

املا:

علاج‌الدین اسملی کشی بزنڭ آولەدە بار. عمادالدین‌دن درس اوگرەندم. حسن‌الدین برلە نورالدین اوطن تاشیلر. منهاج‌الدین آش آشی. نورالدین اوزی رەتلەب یازودە تانومی. عین‌الدین، حسام‌الدین آبزیلر هر نەرسەنی بلوب سویلیلر.

قاعدەگە خلاف یازلغان جملەلر:

سحابتدین بران حسامتدین بارارغە بارغان‌لار. آندان قایتقاندا عیاضتدینگە کرب قوناق بولغان‌لار. شرفتدین آط جیگوب چققان، قوناق‌لار آلب کیلەم دی. قوناق‌لارگز کم؟ دیدومدە، قطبتدین بابای برلان مفتاحتدین مؤذن دیدی.

اخطار:

«نە» توركی تلندە، بر نەرسەلك اسمی ئەینلمی؛ اول نەرسەنڭ اخص اورنینە آلار، بولار، شولار دیوب یورتاو عادتی بار. مذکور سوزلرنڭ ئەیتلووی،

آلار، بولار، شولار، بولسه‌ده یازلغاننه آتار، بونلر شونلر دیوب یازولورغه تیوش. آدانلر طوتاشقاننده‌ده آیورماسی بوتدر. مثالی: آلار — آنلر. شولار — شونلر. بولار — بونلر. آدات‌غه طوتاشقانده: آنلرغه، شونلرغه بونلرنلڭ، آنلرده، شونلرده دیوب یازولورغه تیوش.

املا:

عقللی بالا هر وقت درسینه طرشور. معلم افندی درسلرمزنی یازدرمق بولا. بو کون علی آبزی مکه‌دن قایتا. مین ۋاقزالغه توشوب قارشو آلمقچی بولام. مکتبگه بارسا گز مین‌ده بارام. بو بالا هیچ بر وقتن بوشقه اوزدره‌ی، کیچه کوندز درسن اوقی. مین اورامغه چغام. عبدالله‌ده برگه چقسون. سزگه سویله‌گان کشیلر بوگون مونده کیلمه‌گانلر. بز معلم قوشقان کتابنی آلدق؛ سین آلدڭمی؟

بزنڭ یرگه قایسی بر قوشلر یاز کیلرده کوز کیته‌لر. درسن اوقوغان بالا یوزندن بیلنگولی. اوغلم! مکتبده درسلرگه بیك طرش، امتحانده برنچی بولورسلڭ. پشکان آشقه‌صو قوشارغه یارامی. شرف‌الدین افندی هیچ طوقتاوسز درس یازادر.

آتا آنالرمزغه اطاعت ایته‌رگه کیره‌ك. ادبلی بالا هیچ بره‌وگه ادبسز هم ناچار سوز سویله‌مز. آتالر، بالالر اوچون طرشه‌لر. بالالر اوقوب یازارغه طرشکز. یازغان یازووم مکتبده قالدی. مین کتابنی طارتماغه قویدم. حمید یوغالتقان قلملرنی مین طارتمادن تابدم. آتامنڭ بیه‌رگان آقچه‌لرینی طوتوب بتردم. احمد افندی اوچ کون یازغان کتابنی مین ایکی کونده یازدم. سزگه ایتلگان کتابلرنی بتونله‌ی اوقوب چقدیگزمی؟ قلم اوگره‌ن قلم یاخشیغه طارتور، قلم بلگان کشی‌نڭ رزقی آرتور. مینم کورگان نه‌رسه‌لرم شونلردر.

ثۀ، ماکتبگه کرگاللدن بیرلی یاخشوق یوقاری کوتەرلدم. مین مکتبگه باروب کیلگاچ درسلرمنی اوقوسام آتامنگ کیفی بیك کیله. من هر کون معلم بیرگان درسلرنی یازوب اوقوب بترگاچ ساعت اوندەغنه یاتام. کوب یورگاچ آروب قالام. آتام آولغه باروب کیلگاچ میگا بیك کوب کتابلار آلوب بیرەچك. دنیاده هم آخرتده بختلی بولیم دیگان کشیگه درسلرنی طرشوب اوقورغه کیرەك. عالم برله جاهل بر بولمی. بو کتابدەغی رسملر بیك ماتور ایکان. کورشیمز فیض العیان آبزی، اوغلی شریف اللهغه مکتبگه بارورغه قوشدی.

وعده قیلو برله وعدەنی اوتەو آراسنده آیرما بیك کوب. قازاندن صامارغه یاراخود ایله تەولك یارم یول. بو کون مکتبدن قایتقانده کتابمنی یوغالتدم. مونده ایکی کتاب ایله بر قلم بار. شاکرد بالا، معلم وخلفەسینه اطاعت ایتەرگه تیوش. امتحاندن صولگ بوش زمانلرده باقچەلرده یورو، اورمان وبولونلرده اویون اویناو ایله کون اوزدرو سلامتلك اوچون بیك فائدەلیدر.

کتبخانهٔ شخصی
رستم سعید اوغلی عمران
(u.u8686@gmail.com)

АПАНАЙ МӘЧЕТЕ

Мохтасар
Имля мөгаллиме

(Иске имля кагыйдәләре)

«Иман» нәшрияты
Казан — 2014